DISPUTATIO
Philoſophico-Philologica
De
MORBIS ET DOLORIBUS MESSIÆ
Ex cap. LIII. Eſaiæ

Contra Iſaacum Abarbanelem Judæum.

Quam

SUB PRÆSIDIO

MAGNIFICI DN. RECTORIS

VIRI

Ampliſſimi atq; Excellentiſſimi

DN. PAULI SLEVOGTI,

Ebrææ & Græc. Ling. P.P. Facultatis Phi-
loſophicæ h. t. Decani, Præceptoris & promo-
toris ſui cum obſervantiâ ætatem
ſuſpiciendi,

Publico Examini

EXPONIT

JOHANN-LEONHARDUS Schöpff/
Gvonſidlienſis.

ad d. XXI. Martii

In Auditorio Majori

JENÆ
Literis GEORGI SENGENWALDI,
Anno M. DC. IL.

58700(3)
WELLCOME INSTITUTE LIBRARY

כהנות

I.

PRophetiam, quam *Eſaias* à verſu 13. Cap. 52. uſq; ad finem Cap. 53. edidit, de non alio, quàm Meſſiâ, ejusq; paſſione ac morte, intelligendam eſſe, Chriſtiani nihil dubitant. Et hoc tam manifeſtè liquet, ut iſtud etiã *Talmudiſtæ* conceſſerint & veteres Rabbini. nam in Gemarâ מסכת סנהדר׳, qvũ de Meſſiâ quæritur: מה שמו, quod eſt ipſi nomen? id datur reſponſi:

רבנן אמרי חוורא דבי רבי שמו שנ׳ אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה׃ *Magiſtri noſtri dicũt, quod nomen ejꝰ ſit, leproſus de domo Rabbi. Quia dicitur: verè morbos noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros bajulavit. at nos reputavimꝰ ipſum plagâ (leprâ) affectum, percuſſum à Deo & humiliatum.* Ubi v. 4. c. 53. ceu patet, ad Meſſiam applicatur, & nomen ejus, חיוורא h.e. leproſus, ex eo ſtatuitur, quia נגוע dicitur, à נגע lepram aliquando ſignificante. Et *AbenEzra*, etſi in פי׳ ad h. l. fluctuat ac difficultatem magnam agnoſcit; tandem tamen conſenſum veterum Ebræorum cum Chriſtianis non diffitetur: ורבי׳ פירשוהו על משיח בעבור שאמרו קדמונינו ז״ל כי ביום שחרב בית המקדש נולד משיח׃ *multi exponunt de Meſſiâ propterea, quod Majores noſtri, piæ memoriæ, dixerunt, eo tempore, quo domus ſanctuarij deſolata eſt, natum fuiſſe Meſſiam.*

II. Nihilominus tamen recentiores Rabbini totam Prophetiam hanc de populo Iſraelitico intelligunt, & quidem ſecundum eum ſtatum, in quo inde à deſolatione Urbis ac Templi verſatur. Sic enim *Abarbanel*, in ער— ישעיה ſcribit:

חכמי הנוצרים פירשו על אותו האיש שתלו בירושלם בסוף בית שני שהיה לדעתם בן האלוה ית׳ שנתגשם בבטן העלמה׃ אבל

אבל רשׁי והר׳ יוסף קמחי ובנו הרב רבי דויד קמחי כלם פה אחד פירשו הנבואה הזאת כלה על משיח: *Doctores Chriſtianorum explicant hoc de iſto viro, quem ſuſpenderunt Hieroſolymis, circa finem domus ſecundæ, qui fuit ſecundum eorum opinionem Filius Dei & aſſumſit humanam naturam in utero virginis. Sed R. Salom. Jarchi & R. Joſeph Kimchi, & Filius ejus R. David Kimchi, omnes, uno ore explicant Prophetiam hanc de Iſraele.*

III. Quatruplex autem damnum heîc prædici ait, qvo Judæos à Gentilibus affectum iri in exilio ſuo, Propheta prævideritꞏ האחד מין הרעות הגופניות שהיו עושים ומסבבים להם ועל זה אמר׳ אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם *Primam ſpeciem*, inquit, *malorum corporalium, quibus Ethnici affixerunt Judæos, illis exprimunt verbis, quando dicunt: verè morbos noſtros ipſe (Iſrael) portavit & dolores noſtros bajulavit, morbos nempe, quos illi Nos intulimus & dolores, quos cauſavimus.* De hac ſpecie agi putat v. 4. 5. 6. המין השני מהרעות שהיו מקבלים בממונם מתוך המסים וארנוניות והגזל והעושק שהיה ישראל עשוק ורצוץ כל הימים ועל זה אמר נגש והוא נענה כי נגש הוא בממון ונחברו אם כן יחד שני מיני הרעות בממון ובגוף ועל זה אמר נגש והוא נענה כלומר גזול ועשוק בהיותו נענה בגופו ועם כל זה לא יפתח פיו אבל ה״ה כשה לטבח יובל שיוליכו אותו להרגו ולא יצעק כן היו ישראל סובלים הרעות הגופניות ושותקים: *Secunda ſpecies malorum eorum eſt, quæ Iſrael accepit non ampliùs in corpore, ſed potiùs in Facultatibus, dum tributis, decimis, rapinis & fraudibus oppreſſus atq; fractus eſt, omnibus diebus ſuis. Et huc reſpicit Propheta, qvum dicit: oppreſſus fuit & ipſe afflictus. quia oppreſſus fuit exactionibus facultatum ſuarum, & ſociatæ ſunt eâ ratione ſimul & ſemel duæ malorum ſpecies, quarum una facultates, altera corpus concernit. Propterea dixit: oppreſſus eſt & ipſe afflictus, q. d. ſpoliatus eſt & oppreſſus exactionibus, qvum jam tum ſatis eſſet afflictus in corpore ſuo. & in his omnibus non aperuit os ſuum, ſed fuit ſicut agnus ad mactationem adductus. Uti*

enim

enim agnus, dum abducunt eum, ut mactent, nullam vocem edit: ita etiã Iſrael mala iſta portavit & ſiluit, v.7. Porrò המין השלישי
מרעות הגלות הוא שלא היה בישראל מלכות ולא ממעולה
ולא שבט משפט ועל זה אמר באמת מעוצר וממשפט לוקח׃
Tertia ſpecies malorum, quæ Iſrael in Exilio perpetitur, ea eſt, quod Iſrael neq; Regnum amplius, neq; dominatum, neq; ſceptrum judiciale habet. Et de hoc Propheta loquitur, à dominio, inquiens, atq; à judicio ſublatus eſt, v.8. Nam עצר הוא מלכות ומשפט הוא
סנהדרין *per* עצר *nil aliud, quàm Regnũ, per* משפט *autẽ ſynedrium indicatur.* Deniq; המין הרביעי מהרעות שסבלו ישראל
בגלות כי גם אחרי מותם וקבורתם היו רשעי האומות
באישון לילה ואפלה מוציאים אותם מקבריהם כדי לגזול
תכריכיהם ולחרף ולגדף גופותיהם ובפרט אם היה היהודי
עשיר שהיו חושבים סכלי האומות שירד אחריו
כבודו ועשרו ולכן היו משליכים אותו מקברו כפגר
מובס ומניחים אותו ערום נגד השמש *Quarta ſpecies malorum, quæ Iſraelitæ portarunt in exilio, eſt, quod etiam, qvum mortui fuerunt & ſepulti, impii Gentiles eos noctu & in tenebris extraxerunt è ſepulcris ſuis, & non ſolùm indumentis ſuis ſpoliarunt, ſed etiam corpora eorum dehoneſtarunt & ignominia affecerunt. Et in particulari vel ſpeciatim, ſi Judæus fuit dives, perſuaſũ habuerunt ſtolidi Gentiles, unâ cum ipſo deſcendiſſe quoq; gloriam & divitias ejus. Projecerunt igitur eum è ſepulcro ſuo tanquam cadaver contemptibile, ut coram ſole jaceret nudus.*

IV. Quod primam malorum ſpeciem attinet, ea deſumitur potiſſimum & probatur ex v. 4. Is autem ſic habet: אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם *verè morbos noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros portavit.* In quibus Chriſtianorum nonnulli nomina מכאובים & חליים de morbis & doloribus corporis, verbum autem נשא auferendi ſignificatione accipiunt, ut ſenſus ſit: morbos & dolores à corpore noſtro abſtulit & ſanavit. Cujus interpretationis fundamentum ex Evangelio petunt. *Matthæus* enim, qvum c. 8. v. 15 aliquot morborum genera recenſuiſſet, quæ Chriſtus ſanaverat, mox

id factum eſſe addit, ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου. Unde conſtare videtur, *Eſaiæ* locum de corporis languoribus, quos Chriſtus in aliis ſanavit, ipſe autem nequaquam in ſeſe ſuſtinuit, intelligendum eſſe, nec trahendum ad peccata vel morbos animæ.

V. Alii autem omnes pro certô habent, de ſpiritualibus Meſsiæ beneficiis potius heic agi, quàm de corporalibus, aut de miraculis, quæ in ſanandis ægrotis edidit, ut ita eo ſenſu morbos noſtros portaſſe dicatur, quatenus peccata noſtra per imputationem in ſe ſuſcepit, eaque paſſione ac morte ſuâ pro Nobis expiavit. Et hoc modo Græcos etiam hunc locum intellexiſſe, ex verſione eorum liquet. Sic enim reddunt: οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. Quod verò *Matthæus* hoc vaticinium allegat, ubi de corporis languoribus agit, non aliâ fieri ratione dicunt, niſi quatenus corporis illa ſanatio eô ſpectavit, ut animi quoque morbi ſanarentur.

VI Hæc Chriſtianorum ſententia eſt, quam propterea referendam duximus, ut nunc Rabbinorum vanitas & ineptiæ tantô facilius pateſcant, qui de populo Iſraelitico heîc agi, eumq; noſtros Gentilium morbos portaſſe credunt. Quare autem & quomodo portarint, ut explicaret *AbenEſra* in פי׳ ad h.l. ita ſcribit: אנחנו היינו מחליאים והוא היה נושא: מכאובינו שהיינו מכאיבים אותו היה סובל: ubi gentiles inducit hoc modo loquentes: *Nos ÿ ſumus, qui ægrum effecimus Iſraelem & Iſrael portavit morbos noſtros. Nos ÿ, qui eum dolore affecimus & ipſe bajulavit.* Qui ſermo qvum ambiguus ſit, ut non omninò liqueat, an de causâ Phyſicâ loquatur, an verò de morali, paulò poſt ſubjungit: השם הכהו ועינהו עד הנכון שהחליים ראויין לבוא עלינו בעבור כי תורתינו הכל הבל ובאו על ישראל שתורתם תורת אמת: *Deus percuſſit Iſraelem & afflixit eum, quousq; ordinatum fuit; quippe morbi, quos conveniens erat, venire ſuper nos, propterea quod lex noſtra tota nil niſi vanitas, venerunt ſuper Iſraelem, cujus lex eſt lex veritatis.* Quod eodem modo etiam *R. Sal. Jarchi* exponit: חלי שהיה ראוי לבא עלינו הוא נשאן *morbum, quem ſuper Nos venire par erat, ipſe portavit,*

vit. Qvibus id voluiſſe videntur, Gentes, quod tàm atrociter puniti ſunt Judæi, cauſam extitiſſe in genere morum, & in ratione culpæ ſic ſe habuiſſe, ut, niſi illæ peccaſſent, Judæis non fuerit luendum.

VII. Cujus aſſerti vanitatem videns *Abarbanel*, ut oſtendat acumen ſuum & quod plus ſapiat cœteris, contrariâ viâ incedit, & Gentiles affirmat, calamitatum, quas Judæi perpeſſi ſunt, cauſam extitiſſe in genere phyſico. His enim verbis non ſolùm *AbenEſram*, *R. Sal.* atq; alios tacitè perſtringit, ſed ſuam etiam exponit ſententiam: אכן חליינו הוא inquiens,
נשא ומכאובינו סבלם ופי׳ הכתוב הזה ואמתתו
אצלי איננו כדברי המפרשים כי כנוי חליינו ומכאובינו
איננו לאומות לפי שהם היו הראויים להיות חולים
ונכאבים אבל ענינו שהפעולות פעמים ייוחסו לפועלים
אותם ופעמים ייוחסו למקבלים אותם ולכן נאמר
שמעתי את תפלתך תפלה לעני לפי שהעני והמתפלל
הוא פועל התפלה ונאמר והביאותים אל הר קדשי
ושמחתים בבית תפלתי שייחס התפלה לש״י לפי שהוא
מקבל אותא וכן אתא הוא מלכי אלהים שהוא
המלך המולך עלי ונאמר ואני נסכתי מלכי רוצה לומר
המלך שהמלכתי אני תחת ידי וכן כמהפכת סדום
ועמורה פעמים מיחס אותה לעל הפועל אותה ונאמר
כמהפכת אלהים ופעם על המקבל כמהפכת סדום ועמורה
כן הענין בחליינו ומכאובינו אפשר שיהיה הכנוי בו למקבל
החלי והמכאוב והוא החולה החוליים אשר כנו ואפשר
שיהיה הכנוי לפועל החולי ומסבב אותו ומפני שזכר
למעלה איש מכאובות וידוע חולי שנאמר על ישראל
יבארו המלכים והאומרים ההם עתה מי היה הסבה
להיות ישראל בגלות חולים ובעלי מכאובות ואמר
אכן חליינו הוא נשא ר״ל כלי ספק החליים שהוא
נשא בגלות אנחנו היינו סבתם והמכאובים
שסבלו היו מכאובינו רוצה לומר כאבים נמשכים
ממנו ומסובבים אליהם *Qvum Propheta dicit*:

Vere

Verè morbos noſtros ipſe portavit & dolores noſtros bajulavit, expoſitio ſcripturæ hujus & veritas, meâ quidem ſententiâ, non eſt, uti communiter volunt Interpretes; quoniam relativum in חלינו ומכאובינו *non eſt referendum ad Gentiles, quaſi illi fuerint digni, qui ægrotarent atq; dolerent: ſed ita potius res habet, quod actiones interdũ reſpiciunt & denominant agens, interdum reſpiciunt & denominant patiens. Atq; ita dicitur: audivi orationem tuam. Ubi actio refertur ad agens, oratio ad orantem. Dicitur etiam: adducam eos ad montem ſanctum meum & lætificabo eos in domo orationis meæ (Eſ. 56. v. 7.) ubi actio, nempe oratio refertur ad Deum, qui eſt objectum ejus. Sic quoq; qvum dicitur: Tu es Rex meus, Deus,* [Pſal. 44. v. 5.] *ſenſus eſt: Tu es Rex regnans ſuper Me. Et ſi dicitur, Ego unxi Regem meum,* [Pſal. 2. v. 6.] *Perinde eſt ac ſi dicatur, unxi Regem, quem regnari feci ſub Me. Eodem etiam modo* [Jer 49. v. 8.] *ſecundum ſubverſionem Sodomæ & Gomorræ; actio refertur modò ad agens, modò ad patiens: ad agens, ſi dicitur, ſecundum ſubverſionem Dei: ad patiens, ſi dicitur, ſecundum ſubverſionem Sodomæ & Gomorrhæ. Non aliter ſe res habet cum* חלינו & מכאובינו [apud Prophetam.] *Poſſum enim interpretari, quod affixum reſpiciat patiens vel ſubjectum, quod morbum & dolores ſuſcipit, ut is ſit ægrotans morbis, qui ab iis denominatur ægrotare & dolere. Poſſum etiam interpretari, quod affixum reſpiciat agens vel eum, qui morbum cauſat. Id enim, cujus Propheta ſuperius meminit, vir dolorum & expertus morbum, quod de Iſraele dictum fuit, nunc explicant* [Gentilium,] *Reges, & dicunt, quis Ille ſit, qui cauſat, quod Iſrael in exilio ægrotet atq; doleat. Verborum enim, verè morbos noſtros ipſe tulit, hic eſt ſenſus: abſq; dubio morborum, quos ipſe tulit in exilio, Nos cauſa fuimus, & dolores, quos portavit, fuerunt dolores noſtri, hoc eſt, fuerunt ipſis attracti & cauſati à nobis.*

VIII. Ea igitur *Abarbanelis* eſt ſententia, quod, האיש, vir ille, de quo Propheta agit, non ſit alius, quàm populus judaicus; Deinde quod morbi atque dolores, quibus Judæi ſunt obnoxii, dicantur noſtri, quia Nos eorum cauſa ſumus: Denique quod morborum ac dolorum nomine, per quandam Metaphoram, calamitates ſint intelligendæ, quas Nos Judæis afferi-

afferimus. Et hanc ſententiam ſuam ſuperſtruit principio Philoſophico, quod actiones referantur tâm ad agens, quâm ad patiens & modô hoc denominent, modô illud.

IX. Pateſcent hominis nugæ, ſi principium iſtud, quantum opus eſt impræſentiarum, explicuerimus. Sciendum itaq; I. quod actio & paſsio à parte rei ſint idem motus vel idem actus, ſicuti docet *Ariſtotel. 3. phyſ. c. 3. t. 18.* An autem ratione diſtinguantur, in ordine ad diverſa connotata, ut ita habeant diverſos conceptus formales, quemadmodum docet *Ariſtot. c. l.* ταὐτὸ γὰρ, inquiens ἓν μέν ἐστιν, ὁ μέντοι λόγος οὐχ εἷς, *unum quidem ſunt, ratio tamen una non eſt*: & prolixè probat *Svaretz Diſp. Metaph. 49. ſect. 1.* An verò ne ratione quidem diſtinguantur & ita formaliter idem ſint, ut unum duntaxat conceptum formalem habeant, ſed cum duplici denominatione, quemadmodum acclive & declive formaliter idem ſunt, & unum conceptum habent, qui aſcendenti exprimitur nomine acclivis, deſcendenti nomine declivis, ſicut contendit *Mendoza Diſput. Metaph. 16. ſect. 4.* iſtud ad hanc cauſam, quam quidem nunc agimus, nobis perinde eſt, & ſufficit, ſi conſtet, quod idem ille motus ab agente emanans, quatenus ſubjectum intrinſecè afficit, vocetur paſſio, quatenus verò agens actu agens denominat, vocetur actio. Paſſio enim ut paſſio, & concepta ſub eâ ratione, quâ diſtinguitur ab actione, eſt τὸ τοῦδε ἐν τῷδε, actus patientis, ut in quo: actio autem ut actio & concepta ſub eâ ratione, quâ diſtingvitur à paſſione, eſt τὸ τοῦδε ὑπὸ τοῦδε, actus agentis, ut à quo.

X. Sciendum II. quod actio & paſſio ſint in paſſo, non in agente, ut iterum docet *Ariſtot. Metaph. 9. c. 9.* ubi ὅλως, inquit, ἡ κίνησις ἐν τῷ κινουμένῳ, *motus omninò in eo eſt, quod movetur, operatio ædificandi, in eo, quod ædificatur, & actus texendi, in eô, quod texitur. & 3. Phyſ. c. 3. t. 18.* φανερὸν, ὅτι ἐστὶν ἡ κίνησις ἐν τῷ κινητῷ, *manifeſtum, motum in eo eſſe, quod movetur. & 3. de animâ c. 2. t. 140. Actio & paſſio non in agente eſt, ſed in eo, quod patitur.* Quod adeò verum, ut etiam actio

immanens, quæ formaliter in agente manet, à quo elicitur, ipſi tamen non inſit, ut agens eſt, ſed ut paſſum. Qvum enim dicitur quod actio immanens inhæreat agenti, non eſt ſenſus, quod inhæreat illi, quatenus eſt agens, ita ut ratio inhærendi ſit eſſe agens, & potentia receptiva ſit ratio agentis, hoc enim implicat contradictionem; ſed is eſt ſenſus, quod actio illi rei inhæreat, quæ agit, & quod tunc eadem res ſimul agens ſit & patiens, quamvis, juxta Ariſtotelem, diversâ ratione. Hæc igitur propoſitio, actio immanens inhæret agenti, in ſenſu compoſito falſa eſt, quia facit hunc ſenſum, actio immanens, quatenus eſt actio, inhæret agenti, quatenus eſt agens, quod falſum: in ſenſu diviſo autem eſt vera, tunc enim nil aliud dicit, quàm quod actio inhæreat tali patienti, quod ſimul etiam eſt agens.

XI. Sciendum III. quod actio denominet tam agens, quàm patiens, illud quidem extrinſecè, hoc autem intrinſecè. De actione patet, qvum enim dicat eſſentialem reſpectum ad agens, & ſit ratio formalis, per quam agens conſtituitur actu ſecundo agens, illi etiam denominationem tribuit, quemadmodum omnis ratio formalis id denominat, cujus ratio formalis eſt: & qvū formaliter ſit in patiente nō agente, extrinſecè etiam illud denominat ſaltem. De paſſione eodem modo liquet, quoniam illa eſt ratio formalis patientis & illud afficit intrinſecè; igitur intrinſecè etiam denominat. Ita eadem ædificatio tribuit Architecto denominationem ædificantis, ædificio denominationem ædificati. Eadem ſcriptio dat ſcribæ denominationem ſcribentis, & libro denominationem ſcripti. quo actu enim Architectus ædificat, eodem actu domus ædificatur: quo actu ſcriba ſcribit, eodem liber ſcribitur. hoc tamen de actionibus tranſeuntibus, uti vocant, accipiendum: Immanentium verò paulò alia ratio eſt. Immanentes enim & vitales in hoc quidem conveniunt cum tranſeuntibus, qvod duplicē quoq; denominationē tribuunt, extrinſecā & intrinſecā: ſed in hoc diſcrepant, quod intrinſecè denominant agens vel potentiam vitalem, extrinſecè verò objectum. ita intellectio denominat potentiam intellectivam & objectum intelligibile:

gibile: viſio potentiam viſivam & colorem viſum. quâ enim intellectione intellectus intelligit objectum, eadem intellectione objectum intelligitur, & quâ viſione oculus videt colorem, eadem color videtur, ita quidem, ut intellectum intelligere objectum & objectum ab intellectu intelligi, oculum videre colorem & colorem ab oculo videri, ſint realiter idem.

XII. Hoc igitur, ſicut hactenus explicuimus, ſi vult Abarbanel, quando actiones nunc ad agens, nunc ad patiens, referri, illudque denominare ſcribit, nihil eſt, quantum quidem ad præſens, quod deſideremus; ſed tunc cauſam ſuam parum juvat. Ita enim exempla, quæ rei explicandæ adhibuit, ſi Regulæ ſuperiùs expoſitæ accomodantur, illius ſcopo non inſerviunt. quod manifeſtum fiet, ſi ea conſideraverimus ordine. quantum itaque ad locum. Eſ. 56. v. 7. oratio eſt actus immanens. hinc agenti dat denominationem orantis, objecto, orati. quâ enim oratione homo orat, eadem DEus oratur. ſic Pſal. 2. v. 6. Unctio eſt actus tranſiens. unde ab eâ agens dicitur ungens; paſſum autem dicitur unctum, & quâ unctione agens ungit, eadem patiens ungitur. nec aliter ſe habet ſubverſio Jer. 49. 18. ea enim ad Deum relata tribuit denominationem ſubvertẽtis, ad Sodomam, ſubverſæ: & qvâ ſubverſione Deus ſubvertit Sodomam, eadem ſubverſione Sodoma ſubvertitur à DEO. nam hæc ſunt realiter idem. planum itaque hoc.

XIII. Sed quando *Abarbanel* progreditur & vaticinium *Eſaiæ*, חלינו *morbos noſtros ipſe portavit*, מכאובינו *dolores noſtros bajulavit*, ex hac doctrina declarare nititur, palã extra oleas vagatur & maximas nugas agit. Morbus enim & dolor non ſunt actiones, ſed potiùs actionum termini. De morbo conſtat ex *Ariſtotele*, qui eum *libro Categor. c. 8. t. 1.* διάθεσιν vocat, & ad prædicamentum qualitatis refert. quod Medici etiam magno conſenſu probant, vid. *Sennert. l. 2. Inſt. Med. part. I. ſ. 1. c. 1.* de dolore autem oſtendendum eſt. Eum *Galen.* quidem per ſenſationem triſtem definit. unde *Archan. Merten. in dilucid. Philoſoph. natur. p. 392.* conſequi putat, dolorem formaliter actionem eſſe quod ſenſatio ſit actio, & ſentire ſit agere, ex ſententia Ariſtotelis. Sed alii id ex Galeno colligi

poſſe propterea negant, quia dolorem non ſimpliciter dixerit ſenſationem, ſed ſenſationem triſtem. Unde qvum ad dolorem duo concurrant, apprehenſio objecti, quatenus eſt ſenſibile, & apprehenſio ejus, quatenus eſt moleſtum; volunt, dolorem formaliter non in apprehenſione objecti poſitum eſſe, ſed in moleſtiâ, quæ ex objecti apprehenſione oritur. Ut adeò Galenus, qvum dolorem dixit ſenſationem triſtem, effectum definiverit per ſuam cauſam. quem definiendi modum *Ariſtoteles* improbavit *lib. 6. Topic. c. 6.* ubi dolorem ex eo negat per διάςασιν vel ſeparationem partium naturâ conjunctarum definiendum, quod διάςασις vel ſeparatio illa ſit ποιητικὸν effectivum, doloris. quicquid tamen ſit, manet interim dolorem formaliter in moleſtiâ poſitum eſſe, qui ex objecti perceptione oritur, & propterea, perinde atque etiam morbum, niſi niſi ſuum ſubjectum denominare, ut id dolere dicatur, quod dolorem ſentit, non quod dolorem infert, id ægrotare, quod morbo eſt affectum, non quod morbum cauſat.

XIV. Sin autem *Abarbanel* ſe neget hoc voluiſſe, & propterea ſemet ita explicet, quod eatenus morbi ac dolores apud *Eſaiam* dicantur noſtri, quatenus eorum cauſa fuimus, quemadmodum Rex Dei dicitur, quem DEus inſtituit & regnare fecit; ne ſic quidem ineptire deſinit. Diverſa enim eſt ratio, qvum Deus Regem dicit eſſe ſuum, quem Regem fecit, & qvum in rebus naturalibus efficiens ſibi effectum appropriat. hoc enim ſæpè ab uſu loquendi adeò alienum eſt, ut vel aurium convitio rejiciatur. quis enim de morte Petri audiés, mortem intelligat, quâ Paulus eſt mortuus, & quam Petrus Paulo intulit? aut de leprâ Naamanis legens, intelligat lepram, quâ Gehaſi laboravit, & quam munera à Naamane accepta cauſarunt? fruſtra igitur eſt *Abarbanel*, non minus, atque alii Ebræorum, quorum ſententiam ipſemet ſupra rejecit.

XV. Ex quo manifeſtiſſimè omnibus patet, quod Judæi, quâcunque tandem viam inſiſtant, nihil tamen invenire poſſint, quô vel colorent ſaltem iſtud de populo ſuo Gentilium peccata portante commentum. quod profectô Chriſtianorum ſententiæ magnum pondus addit, dum conſtat, quod

Judæi

Judæi nec ſuam ſententiam commodè explicare, nec noſtram ullo ſpecioſo argumento oppugnare poſſint. Iſtud autem ex ſuperioribus liquet, hoc paucis eſt oſtendendum. Non majori autem judicio *Abarbanel* noſtram ſententiam oppugnat, quàm ſuam antè probavit. quod enim Propheticum hoc vaticinium de Chriſto accipi nequeat, ex eo deducere nititur, quia Propheta dicit: לא תואר ולא הדר ונראהו ולא מראה ונחמדהו נבזה וחדל אישים איש מכאובות וידוע חלי וזאת שהמאמרים האלה כלם מודים שהוא היה בטבעו עכור ומכוער שחוריי חלוש המזג רפה ההר כבדת וזה כולו כפי מה שסופר מענינו הוא בלתי אמתי כי הוא היה בחור וטוב נחמד למראה אף כי חכמיהם אמרו שהיה שוה המזג כאכוורת האיזון ואם אמר זה על מותו הנה כל אדם כשימות זיו אפוהו ישתנה ולא נאמר מפני זה שהיה משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם וכן לא תאר לו ולא הדר שהם תארים יאמרו על החי והמרה המורגל שיקראהו איש מכאובות וידוע חלי היו החליים שהיה רגיל בהם *non forma ei erat, nec decor, vidimus eum & non aſpectus, quem deſideraverimus. Contemtus fuit & deſitio virorum, vir dolorum & expertus morbum. qui hoc enarrant, illi omnes docent, quod fuerit naturâ turbitus, fœdus & deformis, atrabiliarius, conſtitutionis & temperamenti debilis. idq; totum juxta id, quod commemorat (Propheta) de illo. Sed hæc in Chriſtum non conveniunt. quippe qui fuit juvenis, pulcer, & deſiderabilis aſpectu, adeô ut etiam ſapientes (Chriſtianorum) dicant, quod habuerit temperamentũ ad pondus, æquali qvalitatum gradu conſtans. nec eſt, quod velint id ad mortem Chriſti referre, ſiquidem commune hoc eſt omnibus hominibus, ut ſi mortui fuerint, faciei ſuæ ſplendorẽ mutent. unde non poteſt dici, intuitu hujus, quod corruptus fuerit aſpectus ejus præ viro, forma ejus præ filiis hominum. ita enim forma & decor de vivo dici ſolent. Et uſitatum eſt, ut vir dolorum & expertus morbum is dicatur, qui talibus aſſvevit.*

 XVI.

XVI. Quibus ita videtur argumentari: is de quo Propheta loquitur, fuit deformis, Melancholicus, conſtitutione & temperamento corporis vitioſo: ſed Chriſtus non fuit talis: E. Chriſtus non eſt is, de quo Propheta loquitur. Majorem probat ex verbis Prophetæ, Minorem ex Confeſſione Chriſtianorum. ſed poſito prophetam ejusmodi hominem deſcribere, qui ſit fœdus, Melancholicus & temperamenti vitioſi, quomodo hoc ſtabit cum communi ſententiâ Judæorũ, quod heîc Propheta agat de populo Judaico ſecundum eum ſtatum, in quo hodiè eſt? non itaque heîc exprimitur naturalis conſtitutio naſcentis, ſed conditio potius & ſpecies patientis. Depingitur nimirum Meſſias, non qualis fuerit ratione temperamenti naturalis, ſed qualis fuerit tempore paſſionis, proximè ante mortem, malitiâ & improbitate Judæorum. Is enim, licet naturali conſtitutione ac temperamento pulcer extiterit & deſiderabilis aſpectu, rabie tamẽ Judæorũ adeò fœdatus eſt, ut, præ cruore, ſqvalore, ac cruciatu & doloribus, dignitas ac præſtantia ejus agnoſci non poſſet. Unde dictus eſt vir dolorum, non tam à conſvetudine patiendi, quàm à paſſionis vehementi ſenſu. quemadmodum, אִישׁ מָוֶת *vir mortis* dicitur, nõ qui aſſvevit mori aut etiã mortẽ mereri, ſed qui vel ſemel facinus patravit morte dignum: & חֲתַן דָּמִים *Sponſus ſaguinum*, nõ qui aſſvevit circumcidi, ſed qui ſemel fuit circumciſus, juxta AbenEſram. quomodo autem morbum expertus ſit Meſſias, quem tamen unquam ægrotaſſe, nemo dicet, explicabitur in discuſſione argumenti, quod ſequitur.

XVII. Hoc autem quærit Abarbanel, באמרו אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם in verbis: *verè morbos noſtros ipſe tulit & dolores noſtros bajulavit*. de quibus ita ſcribit: זה א״א לפרשו על נפשות הצדיקי׳ שהיו בגיהנ׳ בחטאת׳ אדם הראשון שפטר׳ והוציאם משם כי העונש הנפשיי לא נקרא חלי כמ״ש שיאמ׳ עליו הוא נשא וסבלם כי אף להעתי׳ לא יאמ׳ שהאלוה סבל ונשא עונשי גיהנם ופשט הכתוב מורה שהוא קבל על

על עצמו אותם החליים שהסיר מהם ולכן אמר ואנחנו חשבנוהו נגוע מכה אלהים ומעונה לפי שהוא עצמו לא היה נגוע ומוכה ואם יפרשו זה על מותו והיסורין שנתנו לו יקשה אמרו חליינו ומכאובינו כי המות אשר היהודים סבבו לו לא היו חליים ומכאובים כמו שכן באמרו ובחבורתו נרפא לנו כאלו יאמר שהיה להם חליים ומכאובים והוא לקחם על עצמו וסבלם ובזה נרפא להם *quidam dicunt, quod interpretanda ſint de animabus juſtorum, qui fuerunt in Inferno propter peccatum primi hominis, quos redemit & eduxit inde. Jam pœna ſpiritualis non dicitur morbus. unde etiam de eo dici nō poterit: ipſe portavit, & bajulavit eos. nec dicturos opinor, quod Deus portarit ac bajulaverit pœnas Infernales. nam literalis ſcripturæ ſenſus docet, quod morbos, quos abſtulit ab illis, portarit in corpore ſuo. & ideò dicit: nos reputavimus eum plagis affectum, percuſſum à Deo & humiliatum. propterea quod ipſe corpore ſuo non fuit afflictus & percuſſus. Sin autem expoſuerint hoc de morte ejus & caſtigationibus, quas dederunt ipſi; difficultatem habebit ſermo: morbos noſtros & dolores noſtros. nam mortis, quâ eum Judæi affecerunt, cauſa non fuerunt morbi & dolores. Nec minor difficultas erit in ſermone: livore ejus ſanitas fuit nobis. perinde enim eſt ac ſi dicat (Propheta) illos habuiſſe morbos ac dolores, hunc autem eos ſuſcepiſſe corpore ſuo & portaſſe, unde illis ſanitas obtigerit.*

XIIX. Quibus, noſtrâ ſententiâ, hoc vult, Prophetam loqui de eo, qui paſſiones corporis ſuſtinuit, non animæ, quia morbus, dolor & livor corpus afficiunt, & propterea ea, quæ prædicit, accipi non poſſe de Chriſto, qui pœnas ſuſtinuit ſpirituales, nec de Deo, qui corpus non habet, nec de morte Chriſti, qui non morbo obiit, ſed violentiâ Judæorum eſt occiſus. Quod de animabus apud Inferos degentibus profert, quoniam ex Papiſmo hauſtum videtur, eo remittimus. iſtud autem, an & quomodo DEus pœnas ſenſerit Infernales, ad ſuperiorem Cathedram pertinet. Cœtera huic includimus ſyllogismo: qui non eſt paſſus morbos corporis, non etiam eſt

is,

is, de quo Propheta loquitur: Chriſtus non eſt paſſus morbos corporis; E. Chriſtus etiam non eſt is, de quo Propheta loquitur. Minor patet, Chriſtus enim nunquam ægrotavit. Major probatur, quia is, de quo Propheta agit, portavit חליים, at verò חלי nihil aliud ſignificat, quàm corporis morbum. Sed negatur Major. quod attinet ejus probationem, falſiſſima ea eſt. nam חלי in Ebraiſmo non tantùm corporis morbum ſignificat, ſed quandoque etiam animi ægritudinem, imô interdum notat in genere quamvis miſeriam & ærumnam. quod dum Lexica noſtra non ita tradunt, aliquo modo evolvendum eſt. ſic autem deſcribitur avarus Eccl. 5. v. 16. omnibus diebus vitæ ſuæ in tenebris comedet & in irâ multâ וְחָלְיוֹ ubi Raſchi annotat וחליו כמו וחלי והוי״ו יתירה כמו ויושר חייתו & putat dici וחליו pro וחלי ita ut ו ſit paragogicum, quemadmodum dicitur חיתו pro חית, hoc ſenſu : in irâ multâ & in ægritudine. R. D. Kimchi diſſentiens à Raſchi putat, ו non eſſe paragogicum, ſed affixum & facit hunc ſenſum; in irâ multâ, quæ eſt infirmitas & ægritudo ejus. AbenEſra ſic explicat: מרוב עסקיו ועמלו לקבץ ממון לא יאכל עד בוא הלילה והוא מלא כעס וחלי הנפש שהוא פחד præ multitudine negotiorum ſuorum & laboris ſui, quibus occupatur in coacervandis divitiis, non cibum capiet, niſi nocte ingruente, quod fit cum magnâ indignatione & morbo animæ, hoc eſt, ſollicitudine & pavore. Inter quos, uti patet, quanquam non omninò convenit; in eo tamen conſpirant, quod חלי hoc loco non corpus ſpectet, ſed animum. Ita quod Jer. 16. v. 4. dicit: בְּמוֹתֵי תַחֲלֻאִים יָמֻתוּ mortibus ægrotationum morientur; R. D. Kimchi perinde eſſe ait, ac ſi dicat, בחלי רעב ימותו, morbo famis morientur. Eccl. 6. v. 2. ſi quis habeat magnas divitias, & extraneus fruatur illis, Salomon חלי רע morbum malum, vel ut vulgatus exprimit, miſeriam magnam eſſe, ait. his & aliis locis חלי non corporis morbum, ſed vel animæ ægritudinem, vel in genere miſeriam & calamitatem ſignificat, ipſis etiam Ebræis fatentibus, quorum authoritatem Abarbanel non ſubterfugiet. argumentatur igitur à particulari: חלי interdum ſignificat morbum corporis E. etiam hoc loco.

XIX. Quod autem in hac Prophetiâ pro corporis morbo non ſumatur, in proclivi eſt oſtendere. Ipſe enim *Abarbanel*, qvum ſuperiùs ſuam exponeret ſententiam, חלי non propriè accipiendum putavit, ſed Metaphoricè pro miſeriâ. Hoc igitur, quod veriſſimum eſt, dum heîc negat, & ita, ut ſcenæ ſerviat, contradictoria profert, non noſtræ iſtud, ſed ipſius cauſæ officere debet; maximè, quando alii Ebræi à noſtris ſtant partibus. jam autem *AbenEſra* pro nobis pronunciat, & טעם מכאובי וחלי dicit eſſe צער הגלות hoc eſt, dolorum & morbi nomine accipiendam Exilii miſeriam & anxietatem. Et conſentit David *Kimchi*, qui חלי interpretatur per צער שהיו סובלים ישראל בגלות h. e. per miſeriam & anxietatem, quam portavit Iſrael in exilio, item per עול הגלות jugum exilii. quæ qvum ita ſint, falſum eſſe liquet, quod *Abarbanel* aſſeruit חלי corporis morbum hoc in loco ſignificare.

XX. Uti autem ipſum in præcedenti argumento non ſolùm Linguæ uſus arguit, ſed contra eum ipſi quoque ſtant Ebræi: ita fieri etiam deprehendemus, quando argumentum ſumit ex particulâ למו v. 8. quod hoc modo proponit:

אין יאמרו שנאמלו הכתובים האלה ועל ישוע הנוצרי ושעל מותו נאמר כי נגזר מארץ חיים כי הנה הכתוב אומר מפשע עמי נגע למו ומלת למו היא לשון רבים ויורה שהפרשה על רבים נאמרה לא על יחיד שאם לא כן היה לו לומר מפשע עמי נגע לו וראוי שתדע שמעתיקי הנצרים לבורחם מהספק הזה העתיקו מלת למו בלו: *non potuerunt dicere quod hæ ſcripturæ loquantur de Jeſu Nazareno, & quod de morte ejus ſint dicta, abſciſſus eſt è terrâ viventium, nam ecce ſcriptura dicit: à prævaricatione populi mei percuſſio* למו. *dictio autē* למו *habet ſignificationē pluralis numeri, & docet ſectionē hanc de multis eſſe dictā, non de uno. alioqui Prophetæ dicendum fuiſſet, à prævaricatione populi mei percuſſio* לו *ei. & operæ pretium eſt, Te ſcire, quod translatores Chriſtianorum, ad evitandum hoc dubium, reddiderint*

 vocem

vocem למו *per* לו *ei.* in quo veſtigia premit aliorum. ante eum enim *AbenEſra* למו pro להם eſſe ſcripſit: מפשע עמי ובא הנגע להם בעבור מלת למו שהוא כמו להם *à prævaricatione populi mei veniet plaga ipſis, propterea autem ipſis, redditur, quod dictio* למו *eadem eſt cum dictione* להם. Nec diſſentit *Raſchi.* qui ſi למו ita plurale eſſe volunt, ut nunquam ſit ſingulare, uti velle oportet, ne ſit argumentum à particulari, turpiſſime hallucinantur. Non autem per Ebraiſmum fieri dicimus, ut למו pro לו plurale pro ſinguli adhibeatur, rei nempe amplificandæ causâ, quemadmodum reſponderunt Tarnovius & Troſtius: ſed potius, quoniam למו duplici ſuffixo conſtat, מ & ו, quorum alterum pluralem, alterum ſingularem notat; inde etiam fieri aſſerimus, ut למו nunc de uno nunc de pluribus dicatur. expreſsè hoc docet *Michlol Kimchi* pag. 266. lat. edit. Venetæ in 8. מו הוא כנוי הנסתרים בהתחבר עם הפעלים והשמות והמלים ויש מו כנוי היחיד הנסתר כי המם והוו כמו שכתבנו יש בו סימן רבים וסימן יחיד כי המם סימן הרבים הנסתרים והוו סימן היחיד הנסתר לפיכך יבוא על הרבים ועל היחיד ויתחברו שניהם בכנוי הרבים כי ידברו עליהם בכלל ופרט וכן על היחיד פעמים; מו *eſt affixũ plurale tertiæ perſonæ in compoſitione cũ verbis, & nominibus, & particulis: eſt etiã* מו *affixum ſingulare tertiæ perſonæ, nam* מ & ו *ſicuti ſcripſimus, eſt ſignum plurium & ſignum unius. Tertiam enim pluralem* ם, *tertiam ſingularem* ו *notat. idcircô occurrit* מו *de pluribus & de unico. & conjunguntur ambo illa in affixo plurium, quia loqvuntur de illis in univerſali & particulari & ſic etiam de unico interdum.* Itẽ quoque *Elias* tradit in מהלך R. Moſis Kimchi libr. 3. cap. 4. נמצא מו לכנוי הנסתר היחיד *invenitur* מו *uſurpatum pro affixo tertio perſonæ ſingulari.* Etſi autem uterq; exemplum, de quo jam quæſtio eſt, communi Judæorum errore, pro plurali habent; id tamen noſtro inſtituto nihil obeſt. ſufficit enim, quod non ſolùm concedunt, ſed etiam exemplis probant, מו quandoque ſingulare eſſe, & de uno individuo dici. per quod

Abar-

Abarbanelis argumento alterum crus frangitur. qui ſic argumentatur: ubi affixum, לָמוֹ uſurpatur, ibi ſermo non eſt de uno individuo, quale eſt Jeſus Naz. ſed de pluribus: in præſenti loco affixum לָמוֹ uſurpatur: E. in præſenti loco ſermo non eſt de uno individuo, quale eſt Jeſus Nazarenus, ſed de pluribus. Majoris falſitatem ex *Michlol Davidis* & Mahalach *Moſis*, *Kimchiorum*, monſtravimus, quia לָמוֹ interdum etiam eſt ſingulare. non poſſunt igitur probare *Rabbini*, quod לָמוֹ heîc ſignificet plures: nobis autem ſingulariter ſumi contendentibus expeditiſſima eſt probatio: quia omnia reliqua ſunt ſingularia, אִישׁ, הוּא, הוּ, לוֹ, מִמֶּנּוּ, בּוֹ, ו.

XXI. Et licet v. 9. nomen plurale occurrat, qvum dicitur, בְּמֹתָיו in mortibus ejus, unde *R. Lipmannus in Nazachon* evinci putat, de Chriſto ſermonem non eſſe, qui ſemel tantùm fuit mortuus, non ſæpè, qvum ita ſcribit: אין הפירוש כאשר דימו שישכיל עבדי קאי על אדם אחד אלא הוא קאי על כלל אחד שיש בו רבים תדע שנאמר ואת עשיר במותיו ולא אמר במותו ואדם אחד אי אפשר שימות פעמים *non eſt explicatio, ut putant, quod Prophetia de ſervo prudenter agente, intelligenda ſit de uno homine, ſed potius eſt intelligenda de cœtu uno, in quo ſunt multi. quod inde cognoſces, quia dictum eſt: & cum divite in mortibus ejus, non autem in morte ejus. fieri enim nequit, ut unus homo aliquoties moriatur.* Tamen, qvum affixum ו ſingulare ſit, certum etiam, eſt de uno individuo ſermonem eſſe, non de pluribus. quod autem בְּמֹתָיו *in mortibus* ejus, dicitur, pro בְּמוֹתוֹ *in morte* ejus, per Ebraiſmum fit, & plurale adhibetur pro ſingulari, ad auxeſin & amplificationem, quemadmodum enim, בְּהֵמוֹת beluam ſignificat, quæ ratione vaſti corporis inſtar multarum eſt, & חָכְמוֹת ſapientiam, quæ varia ac multiplex: ita Chriſti mors dicitur מוֹתִים propter varias ærumnas & calamitates, & quia non uno mortis genere eſt extinctus.

XXII. Dum igitur Abarbanel nec ſuam ſententiam probare, nec noſtram evertere poteſt; manet Prophetam de

Meſſiâ loqui, ſicuti non ſolùm Chriſtiani credunt, ſed etiam docent *Chaldæus* Interpres, & *Talmudiſtæ*, & *Rabbini veteres*, teſtante, prærer *AbenEſram* ſuperiùs adductum, etiam *R. Moſe Alſchech* ad hunc locum: הנה רז״ל פה אחד קיימו וקבלו כי על מלך המשיח ידבר *Ecce Rabbini noſtri piæ memoriæ uno ore ſtabiliunt, confirmant & tradant, de Rege Meſſiâ* [Prophetam] *loqui*: unde ad Meſſiam merito jure referimus, quod de Iſraele heîc dictum Rabbini recentiores putant, quòd videlicet ipſe juſtus eos morbos & dolores tulerit atque ſuſtinuerit, quos nos peccatores ac injuſti ob peccata ferre debebamus. nempe ſicuti Eſaias prædixit, החלאים והמכאובות שהיינו ראויים אנחנו לקבלם כפי פשעינו ונשא וסבל אותם אותו צדיק בעדינו: *morbos & dolores, quos ut nos portaremus, digniſſimi eramus, propter prævaricationes noſtras, ipſe juſtus pro nobis tulit & portavit*, ut loquitur *Abarbanel* in ſecundâ Expoſitione hujus Prophetiæ, ubi eam *Joſuæ* accommodat. Ipſe morbos noſtros tulit, שלא כחמרת שפלותו באת לו אלא מיוסר היתה ביסורין להיות כל האומות מתכפרות ביסוריו *quod ipſi non propter ſuam abjectionem obvenit, ſed caſtigante* (*Deo*) *fuit in iſtis caſtigationibus, ut omnes gentes caſtigationibus ejus expiarentur*, ut loquitur *R. Salomon*: atque לא היה בעונו אלא בעונינו id factum eſt, *non propter impietatem ejus, ſed propter impietatem noſtram*. ut R. *David Kimchi* ſcribit.

XXIII. Per quæ hactenus deducta concidit Abarbanelis commentum de illis ſpeciebus malorum, quæ Judæos in exilio ſuo paſſuros eſſe à Gentilibus, Propheta prædixerit, quoniam n. heic non de Iſraele agitur, ſed de Meſſiâ; quemadmodum quæ de morbis & doloribus ſunt dicta, in Judæos minimè congruunt, ſicuti viſum eſt; ita nec ea, quæ ſeqvuntur, ipſis accommodari qveunt. ad Chriſtum autem ſi referimus, omnia ſunt plana. Poſteaquam enim Is miſeriam noſtram, quam Propheta per morbos ſignificat, in ſe ſuſcepit; Deus ipſum percuſſit

&,

&,ut conſtaret,quod id nō propter ſua,ſed propter noſtra peccata ſit paſſus,diſertè additur מִפְּשָׁעֵינוּ propter prævaricationes noſtras, & מֵעֲוֺנֹתֵינוּ propter iniquitates noſtras, neque enim מֻכֵּה אֱלֹהִים percuſſum DEUM interpretamur, uti Chriſtianis Abarbanel affingit, ita ſcribens: מכה אלהים ומעונה רוצ' לומר שהוא היה אלהים ונגוע ומכה ומעונה, *volunt* (Doctores Chriſtianorum) *dici*, מכה ואלהים ומעונה, *quia fuerit DEUS & plagis affectus & percuſſus & humiliatus*: aut etiam uti R. Lipmannus Grammaticatur: שנאמר מוכה אלהים הרי שהשי' רבח את האמור כאן ולטעותם שהנבואה קאי על אלהיהם היה להיות איפכא מוכה לאחר אלקי' ולא לפני אלקים. *quod dicitur*, מוכה אלהי', *ecce eum*, *qui heîc commemoratur*, *DEUS percusſit*. *Nam ſecundum eorum errorem*, *qui prophetiam hanc ad DEUM ſuum referunt*, *dicendum fuiſſet*, *DEUS percuſſus*, *non percuſſus DEUS*, *vocem enim*, *percusſus*, *poſtponi oportuiſſet*, *voci*, *DEUS*, *non præponi*. Scimus enim מֻכֵּה heîc in Regimine poſitum eſſe, nec divinitatem Chriſti, quam clarior ſcriptura docet, inde exſtruunt Chriſtiani. ſed qvum dicitur percuſſus à Deo, id ſignificatur, quod propterea, quia noſtra peccata in ſe ſuſcepit, pro iis etiam Deo pœnas dederit. unde concidit prima malorum ſpecies, quam Abarbanel commentus eſt. De reliquis itaque nullum negotium. Sive n. נִגַּשׂ v. 7. unde ſecundam exſculpſit ſpeciem, cum vulgato interpretemur, oblatus eſt, ut Chriſtus ſub ratione victimæ deſcribatur, maximè, quia ſequitur comparatio agni: ſive reddamus cum aliis, exactionibus oppreſſus vel arctatus eſt, ut deſcribatur ſub ratione Fidejuſſoris, qui propter noſtra, atque adeò propter aliena debita urgeatur; nihil tamen hujus in Judæos congruit. unde concidit ſecunda ſpecies. tertiam propterea rejicimus, quod ſenſum pervertit, &, à judicio ſublatus eſt, per hypallagen interpretatur, judicium ab ipſo ſublatum eſt.

vel

vel igitur, מֵעֹצֶר וּמִמִּשְׁפָּט לֻקָּח de victoriâ accipiendum eſt, quod ex anguſtiâ & judicio liberatus ſit & ſublatus ad dextram Patris, quemadmodum multi veteres intellexerunt & B. etiam Lutherus, ut ita לקח transferendi ſignificatione ſumatur, ceu ſumitur Gen. 5. v. 24. & 2. Reg. 2. v. 5. vel de morte capiendum eſt & executione ſententiæ, quod poſt coarctationē & latam ſententiam לֻקָּח (per crucifixionē) è medio ſit ſublatus. quemadmodum ipſe Chriſtus explicare videtur Johann. 12. v. 31. & 32. quam interpretationē quanquam magni viri ex eo improbant, quod לקח non involvat ullâ ratione aliquam in altum ſublevationem; ſufficit tamen, quod aliquando ſignificet è medio tollere. quam ſignificationem nemo negabit, qui Jer. 15. v. 15. & 1. Reg. 19. v. 14. penitus introſpicit. ut ita Propheta genus, ſpeciem autem mortis Johannes expreſſerit. quod quartam ſpeciem attinet, eam *Abarbanel* ex v. 9. deducit, ſed ita inſulsè, ut nihil ſupra. nam, tradidit cum impiis ſepulcrum ejus, tantundem eſſe vult, atque, *ſepultos indumentis ſpoliavit, extraxit è ſepulcris, & ſoli expoſitos ignominiâ affecit.* quod quis non rideat? nolumus autem definire, quid velle Prophetam putemus, in tantâ ſententiarum diverſitate. *B. Lutherus* hunc ſenſum fecit: ſepultus eſt, ut impii, & mortuus, ut dives. cujus contrarium eveniſſe videtur. mortuum enim eſſe ut impium, & ſepultum ut Divitē, hiſtoria Evangelica teſtatur. *Vatablus*: dedit ſepulturā ſuam cum impiis, & cum divite in morte ſuâ. & vult, mortuū in monte Calvariæ, ubi de impiis ſuppliciū ſumitur ſed ſepultū in ſepulcro divitis, Joſephi ab Arimathiâ. quæ asſertio quidē vera eſt, ſed cum textu non congruit. Quippe qui divitem cum morte & impios cum ſepulturâ conjungit. *Junius & Tremell.* per ſepulchrum intelligunt ſepeliendum, per ſepeliendum autem, crucifigendum, trucidandum, & poſtea ſepeliendum. per divitem intelligunt Pilatum. in mortes eorum, dictum putant hoc ſenſu, ut ſangvis ejus ſuper ipſos & ipſorum filios veniret. quæ coacta videntur. dura enim eſt Metonymia, ſepulchri pro ſepeliendo: & dura ſynecdoche ſepeliendi pro crucifigendo & ſepeliendo, ut cœtera taceamus. *Hieronymus & alii* de vi & efficaciâ paſſionis & mortis Chriſti accipiunt,

piunt & τὸ dedit, vel ad Meſſiam referunt hoc ſenſu: morte & ſepulturâ ſuâ dedit atque lucrifecit Patri ſuo impios & opibus potentes: vel ad patrem, hoc modo: dedit ſc. Filio, propter mortem obedienter ſuſceptam, numeroſam Filiorum ſobolem & in ea etiam impios ac divites, qui minus apti videbantur ad Evangelii jugum. *Græci & cum iis Auguſtin. ac alii Patrum*, volunt hæc duo, impios & divitem, item ſepulturam & mortem per ἐπεξήγησιν conjungi & pro eodem ſumi, ut ſit ſenſus: tradidit eos viciſſim, pro eo nimirum, quod Ipſum occiderunt, ultricibus Romanorum manibus, à quibus etiam duriter tractati ſunt. manifeſta ſunt 70. Interpretum verba: *δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ*, qui ſenſus ex eventu hauſtus. reverâ enim ſic factum. quoniam impii Judæi Chriſtum morti tradiderunt, ideô eos viciſſim tradidit Romanis. Alii, inter quos *Conſtant. L' Empereur in Antidoto Abarb.* ita exponunt: tradidit nempe populus Judaicus cnm improbis ſepulcrum ejus; ſed ipſe fuit cum divite in mortibus ſuis. Plures tamen cùm Noſtratium, tum Pontificiorum improbos pro improbitate & divitem pro divitiis accipiunt, quaſi dixerit Propheta: dedit Chriſtus impietatem noſtram in ſepulcrum ſuum, & divitias ſuas per mortem ſuam. quicquid horum ſit, concidit quarta ſpecies malorum ab Abarb. conficta.

COROLLARIA.

I.

Falſum eſt, quod quidam ſcribit: ſyllogiſmos Infinitos à communi ac uſitatâ Regulâ deviare, ac ut contra morem ex meris negativis concludunt, ita etiam contra uſum, in ſecundâ Fig. elicere concluſionem ajentem.

2. Con-

2. *Conceptum Entis reſpectu ſubſtantiæ & Accidentis dicimus eſſe univocum, non Analogum.*

3. *Subſtantia poteſt ſuſcipere denominationem quinti prædicabilis, & in propoſitionibus, poculum eſt argenteum, menſa eſt lignea, prædicatum non tantùm reſpectum ad argentum importat & ad lignum, ſed formaliter eſt ſubſtantiale, contra Toletum.*

4. *Exiſtentia eſt affectio propria nonnullarum creaturarum, phyſicè, ſed non logicè, & enunciatio, cælum exiſtit, eſt per ſe, perſeitate phyſicâ, non logicâ.*

5. *Hæc enunciatio, Equinitas eſt animalitas, & quæ ei ſimiles, ſunt veræ nec faciunt ſenſum formalem cum præciſione, q. ratio quâ animal præcisè eſt animal, ſit ratio, quâ equus eſt equus, contra Scotum.*

6. *Aliquis homo, eſt terminus communis & ſignificat aliquid commune pluribus; non tamen habet rationem ſpeciei.*

FINIS.